

REGLAMENTAR LA PROSTITUCIÓ: QUIN MÓN VOLEM?

GLÒRIA CASAS - 2009

En aquest text em proposo doncs donar més elements d'anàlisi que considero que manquen perquè el debat pugui ser més complet i perquè permeti una reflexió més àmplia d'aquest problema. Per a justificar els arguments explicitaré les referències teòriques, tant per a possibilitar a tothom qui vulgui aprofundir en el tema trobar les fonts originals, per a millorar el rigor de certes afirmacions i per tant defugir de simplificacions del tipus "les abolicionistes diuen tal cosa o tal altra" sense mencionar mai qui diu què.

Penso que caldria doncs analitzar per què molta gent dita d'esquerres s'està deixant endur pels arguments neo-reglamentaristes sota la fal·làcia de ser una postura "pro-drets" mentre que les velles abolicionistes serien unes "moralistes-burgeses-que-no-saben-res-de-la-vida-de-carrer-anti-drets".¹ Perquè com ja s'ha dit "el problema més important sorgit **del debat entre abolicionistes i neo-reglamentaristes o partidàries de la prostitució com a ofici**, és que si aquests últims i últimes posen en primer pla la paraula de les dones, es tracta de les dones que exerceixen encara, i mai de les que n'han sortit, ni de les que desitgen sortir-ne. Els dos camps no parlen mai de les mateixes persones, ni de la mateixa paraula. Certament, cal tenir en compte les dones que es consideren felices i complertes en la prostitució, però també les que han fet tot el possible per a sortir-ne, que parlen de l'esquizofrènia obligatòria per a sobreviure en la prostitució, i que es consideren justament com a «supervivents».² Per què es dóna més veu a les dones que reivindiquen la prostitució que aquelles que n'han fugit i la consideren una experiència devastadora? Potser perquè és molt més fàcil en la nostra societat patriarcal neoliberal (amb el dogma del "consentiment" per sobre de tot) no encarar-se de manera profunda amb aquesta realitat que implica tanta misèria humana.

El debat dins del moviment feminista sobre la prostitució com a institució social és antic, i crec que es tracta de reflexionar del què algunes autores anomenen la relació prostitucional, relació que no es pot abstraure de les relacions entre gèneres (homes i dones), entre classes socials (relació entre pobresa i prostitució) i entre races (dones immigrants). Aquí no vull problematitzar el fet que una persona individual intercanviï sexe per diners i el debat no se situa en aquest nivell: el problema no és que una dona decideixi fer-ho, sinó les causes que fan que les dones com a grup social (oprimit) conformin la gran majoria de prostitutes i que l'Estat (patriarcal i capitalista) prengui una posició determinada a través de tota mena de polítiques públiques (la gran majoria centrades en "l'ordre públic" i la "moral pública"). És en aquest

¹ Caldria veure quants/es defensors/es del treball sexual es guanyen realment la vida així. Últimament proliferen conferències i congressos universitaris en defensa de les treballadores sexuals... sense elles. A reflexionar.

² Segons C. Delphy. Comentari del llibre (edició francesa) del sociòleg del Quebec Richard Poulin (2006) *Abolir la prostitution*. Disponible en català editat per Dones d'enllaç.

sentit que un grup polític pren una postura determinada: no respecte decisions individuals sinó sobre problemàtiques col·lectives i intervencions polítiques.

En el text em referiré sovint a les dones que exerceixen la prostitució perquè són la gran majoria, encara que també hi ha homes (en molts casos homosexuals rebutjats per famílies homòfobes) i transsexuals, mentre que **el 99,9% dels clients són homes**. Aquest text s'estructura en tres parts:

1. Revisió de l'ús acrític de la noció de **“treball sexual”**.
2. Explicitació d'algunes formes de **violència** que es manifesten en la prostitució.
3. Reflexió sobre la causa principal d'existència de la mateixa: la demanda per part dels homes, i per tant, necessitat de reflexionar sobre la **sexualitat masculina hegemònica**.

I. TREBALL SEXUAL?

La noció de treball sexual/treballadora sexual està prenent volada: per a alguns/es és sols un eufemisme per a referir-se a les dones que exerceixen la prostitució, per a d'altres (les associacions que militen pel reconeixement de l'activitat com a un treball “com qualsevol altre”) dir treball no és un eufemisme sinó una postura política. A nosaltres ens interessa analitzar aquesta segona opció i contribuir a reflexionar sobre l'ús acrític generalitzat que se'n està fent. A tall d'exemple, com afirma Trisha Baptie (2009), ex-prostituta de Vancouver (Canadà)

“He estat prostituta durant més de quinze anys i mai he conegut una sola “treballadora del sexe”. Per a mi, aquesta expressió surt de la pel·lícula “Pretty Woman” i de la boca de persones que exploten la cosificació de les dones. Jo conec dones prostitutes –jo en vaig ser una- i les nostres raons de ser allà són clares: pobresa, racisme, opressió de classe, sexisme i violències patides durant la infància”.

Cal entrar a analitzar les causes materials que expliquen les raons de l'existència de la prostitució i no sols com s'articula això en termes ideològics o de doble moral sexual. Si considerem que és un treball caldria definir què entenem per treball. Segons dues defensores de la postura neo-reglamentarista

*“si por trabajo cabe entender toda actividad humana dirigida a satisfacer las necesidades básicas para producir y reproducir la vida humana, las actividades sexuales o que implican la utilización de energías sexuales son trabajo puesto que están dirigidas a cubrir **necesidades sociales de (procreación y) placer**”* (Troung, 1989, citada per López Precioso i Mestre, 2006).

Aquesta definició és àmpliament insuficient ja que la sexualitat humana, i més concretament la sexualitat masculina no és cap necessitat: mai s'ha vist a un home morir de no poder ejacular. Com diu Vicent Canet,³ membre d'Homes per l'Abolició de la Prostitució, cal "situar al centre del debat **el significat polític de l'accés per preu al cos de les dones**", el fet que el client sigui invisible i la idea que sustenta tot això: el sexe és un dret (masculí). El sexe és desitjable, però no és un dret i la prostitució reforça la masculinitat tradicional que així ho considera: es basa en el caràcter imperiós de la sexualitat masculina. El desig es camufla en necessitat i la necessitat en dret. Com han defensat altres grups militants feministes la prostitució seria un bastió de resistència compensatòria a l'evolució igualitària de les estructures socials: si ara cal considerar les dones com a col·legues, interlocutores, com superiors en la jerarquia laboral, o com a amants exigents, la prostitució permet almenys recuperar el sentiment ferit de la dominació.⁴ Pagar amb diners evita pagar amb la pròpia persona, prendre en compte l'alteritat de l'altre i enfrontar-se als seus propis límits⁵ Pagar amb diners autoritza l'accés a l'altre com a cosa que es pot comprar. L'intercanvi no és simètric: l'abstracció de les monedes contra cossos concrets, deshabitats del seu desitjos i transformats en purs instruments.

Com assenyala Victòria Sau "la prostitució és l'última esclavitud del món occidental, atempta contra el sentit mateix de la democràcia. És una institució masculino-patriarcal. En els quaderns de queixes previs a la Revolució francesa, les dones ja demanaven l'abolició de la prostitució".⁶ Seria interessant fer una mica de memòria històrica sobre l'evolució de la prostitució en diferents moments històrics revolucionaris: veure per exemple la postura d'A.Kollontai durant la Revolució Russa, què va passar durant la Revolució del 1936 a casa nostra o durant la Revolució Cubana. Això ho deixo als/les companyes historiadors/es...

El 90% de les dones que exerceixen la prostitució a l'Estat espanyol són immigrants i per tant cal entendre la relació de necessitat entre **prostitució i desigualtat**, entre **prostitució i pobresa**: "allà on augmenten els nivells de benestar d'una societat i disminueixen les desigualtats, d'una manera immediata les dones d'aquesta societat deixen d'alimentar aquest gran contingent que quan hi havia més pobresa" (Rosa Cobo).

Des del meu punt de vista, és una contradicció major criticar l'economia neoliberal, les desigualtats de classe i al mateix temps defensar un model de sexualitat mercantilitzat que s'espera sigui regulat per l'Estat capitalista, sovint en concordança mateixa amb les reivindicacions de la patronal dels proxenetes, l'ANELA (Asociación Nacional de Empresarios

³ Revista Catalunya, CGT, octubre 2009. "*Per l'abolició de la prostitució, avui mateix!*".

⁴ Com afirma un entrevistat en l'estudi de Macleod i altres (2008) sobre homes puteros: "*Women are becoming more domineering in the workplace and I think a lot of guys like to have power over women. They use prostitutes and talk bad about them, exercising their power*" (p. 20).

⁵ "Approche politique de la prostitution. La prostitution entre contrat social et contrat commercial" (sense autor).

⁶ Ponència presentada en la comissió mixta dels Drets de les dones i de la igualtat d'oportunitats al congreso de los diputados, juliol 2006.

de Locales de Alterne), la qual, entre altres coses, està vinculada a l'extrema dreta: José Luís Roberto, que forma part de la Junta directiva d'Anela, on és el seu secretari general tècnic, és també el president (i advocat) del partit d'extrema dreta España 2000.

No és estrany doncs que les reivindicacions de certes ONG's "pro-treball sexual" vagin en la mateixa direcció que la patronal. Com diu Gimeno (2008) "estem davant l'únic negoci del món en el quals els empresaris afirmen lluitar pera aconseguir drets laborals per a les seves treballadores. A ningú d'esquerres li sona estrany això?". Les postures neo-reglamentaristes encaixen a la perfecció amb les demandes dels empresaris de la indústria del sexe, a part de ser perfecte per al credo liberal i certes postures postmodernes relativistes. Quines fronteres volem posar al "lliure mercat"? Als EUA, per exemple, es planteja la possibilitat de la compra-venda d'òrgans humans per a –justifiquen- acabar amb un mercat negre en expansió: "si es regula el mercat en comptes de perseguir-lo la injustícia del sistema s'accentuarà perquè els rics compraran òrgans mentre que els pobres no tindran altra opció que vendre'ls i, a més, no podran accedir als trasplantaments, que quedaran fora de les seves possibilitats econòmiques".⁷

Què significa reglamentar el sistema prostitucional? Alguns exemples que tenim (Holanda i Alemanya) no són gens engrescadors: la majoria de les dones, sense papers, no accedeixen als "drets". A Holanda, país que el 2000 va reglamentar la prostitució, no garanteix els drets socials i laborals a la majoria de dones que exerceixen la prostitució ja que el 80% de la prostitució és il·legal⁸: les immigrants il·legals estan excloses del drets i a mercè de les màfies, la policia i més vulnerables que mai (Chapkis, 2000). Un dels exemples que demostra que totes les dones com a grup oprimint en el sistema patriarcal tenim quelcom a dir en tota aquesta problemàtica és el debat parlamentari que es va produir a **Alemanya respecte la reforma del subsidi d'atur**⁹: quin nombre d'ofertes de treball pot rebutjar una persona per a seguir cobrant el subsidi? Les dones no poden refusar l'anomenat treball sexual ja que aquest és un treball com un altre? Acceptar de prostituir-se o perdre el subsidi d'atur? A Alemanya, l'altre exemple de la reglamentació, durant la **copa del món de futbol** (2006) es van organitzar **macro-bordells** per a satisfer les "necessitats sexuals" masculines. És aquest el món que volem?

El reglamentarisme liberal demostra que elaborar un estatus de treball no suprimeix l'estigmatització i que suprimir l'estigmatització de les dones que exerceixen la prostitució no passa forçadament per donar normalitat al fet de vendre sexe per diners.

⁷ Gemma Lienas. Ponència presentada en la comissió mixta dels Drets de les dones i de la igualtat d'oportunitats al congreso de los diputados, juliol 2006.

⁸ Gimeno (2008).

⁹ Chapman, Clare (2005)

En aquest moment plantejar que els drets laborals solucionarien, tindrien un impacte directe, immediat, màgic, en la situació de les dones que estan exercint prostitució no és veritat. **L'ordenança** que regeix la situació a la nostra ciutat no és una legislació abolicionista sinó prohibicionista, criminalitzadora de les prostitutes que són les úniques víctimes en tot aquest entramat. Les legislacions prohibicionistes que criminalitzen les prostitutes no són feministes. Sols citar per exemple l'exemple a França amb la *Loi sur la sécurité intérieure* elaborada per N. Sarkozy, quan aquest era ministre de l'Interior, que fins i tot prohibeix l'anomenat "*racolage passif*", "l'atracció passiva", és a dir que no sols castiga el fet d'estar activament intentant oferir serveis sexuals sinó el simple fet per a una dona d'estar al carrer i permet, segons opini el policia de torn, ser multada segons si l'actitud o forma de vestir fa pensar que exerceixes la prostitució. Aquest és un atemptat flagrant contra els drets de totes les dones a moure'ns lliurement per la ciutat i crea una discrecionalitat tremenda a l'hora d'aplicar-la per part dels cossos policials. L'ordenança incívica persegueix al igual a les dones que sobreviuen d'aquesta manera que als homes puteros.

II. LA NEGACIÓ DE LA VIOLÈNCIA

Les postures pro-treball sexual tendeixen a negar la violència que es manifesta en la realitat prostitucional (i no sols en la realitat de "la trata" d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual).

A vegades fins i tot trobem la prostitució reivindicada com a opció transgressora¹⁰, com el tipus de sexualitat "més lliure i igualitària" des d'un punt de vista segons el qual qualsevol relació heterosexual es basa en una negació de l'expressió de la sexualitat femenina. Si bé caldria parlar llargament d'aquest punt cal dir que en la prostitució no estem parlant del desig ni del plaer de les dones que es prostitueixen (lluny dels fantasmes dels puteros, que com veurem més endavant tenen tendència a pensar que amb ells les prostitutes disfruten molt... pobres) sinó d'una manera de guanyar-se el pa. En les relacions sexuals entre dones i homes, esporàdiques o dins de la parella, evidentment que està en joc el plaer i el desig de les dones, però és fals afirmar que tota relació heterosexual es basa en la negació completa d'aquest (com una companya meua diu, és "heteròfob").

¹⁰ Veure "Devenir perra" d'Itziar Ziga. "Itziar", diu la solapa del llibre, "tras licenciarse en periodismo y emigrar a Barcelona, ha transitado por los más precarios trabajos que el recién estrenado milenio reserva a las mujeres pobres y extraviadas. *Hasta ahora no ha logrado dar el salto a la prostitución*". Curiós: un manifest més de reivindicació de què prostituir-se és una gran transgressió sexual en boca d'algú que no ho practica.

Les dones que han exercit la prostitució descriuen els mecanismes per a suportar la intrusió física i psicològica per part d'homes que no suportarien normalment: dissociació, fuga mental, insensibilització: mecanismes semblants als que utilitzen les criatures víctimes d'abusos sexuals (Romito, 2006). A part de les desigualtats econòmiques, nombroses investigacions han demostrat la relació entre haver viscut una història d'abusos sexuals precoços i de violència en la família i l'entrada a la prostitució. Segons Evelina Giobbe, que va ser prostituta i després va fundar als EUA l'associació WHISPER (*Women Hurt in the Systems of Prostitution Engaged in Revolt*), la prostitució s'ensenya i s'aprèn a casa. Swan (2000) ha descrit el procés a través del qual noies que han quedat vulnerades per històries de violència i de falta de cura són seduïtes per homes adults, dels quals s'enamoren i que les indueixen a prostituir-se. L'edat d'entrada a la prostitució confirma això: en els països occidentals, almenys un terç de les prostitutes de carrer són menors d'edat¹¹ (podem corroborar aquesta dada fent un cop d'ull per Les Rambles). Això demostra la persistència de la prostitució infantil també a Occident i la contigüitat entre països industrialitzats i països en vies de desenvolupament.

Es pot considerar com a un treball una activitat que comporta molts més riscos per la integritat de les dones? L'exercici de la prostitució en si comporta més risc de patir violència, agressions físiques, més violacions, tortures i fins a assassinats per part de clients, proxenetes o policies.

III. "L'HOME NOU NO VA DE PUTES"

La prostitució és una solució construïda socialment per a respondre a la incapacitat de molts homes d'encarar-se amb una dona en un pla d'igualtat i d'intimitat, per a respondre a la seva misèria sexual i emotiva i sobretot no seria concebible en un context en el qual les dones no fossin dominades (Romito, 2006). La prostitució implica **cosificació sexual** i és perillosa en el sentit que està en un **continuum de deshumanització** que pot desembocar en la violència masclista.

Un dels grans mites del reglamentarisme és la idea de la llibertat sexual. La llibertat sexual és un dels conceptes que s'oposen de manera més radical a la prostitució.

Què en pensen els "clients" (puteros) de tot això? Un estudi escocès basat en una mostra de 110 homes "que consumeixen dones en la prostitució" segons el títol de l'estudi demostra que contràriament al mite que els puteros són homes que no tenen accés a una vida sexual, haver tingut moltes parelles sexuals té una correlació positiva amb comprar "serveis sexuals". L'estudi també explora la relació entre **violència sexual** i prostitució: un 54% dels entrevistats que consumeixen de manera freqüent dones en la prostitució han comès actes d'abús o agressió

¹¹ Romito (2006).

sexual cap a dones no prostitutes, enfront d'un 30% dels que consumeixen de manera menys freqüent. Un 10% asseguren que violarien a una dona si sabessin que no se'ls castigaria per això i un 43% afirmen haver pressionat a dones per tenir sexe mentint-les. Com indica l'estudi "igual que els pedòfils justifiquen les agressions sexuals contra les criatures i els maltractadors justifiquen el maltracte cap a les dones, els homes que usen prostitutes **desenvolupen esquemes cognitius per a justificar la seva compra i ús de les dones**": "elles s'enriqueixen o fan un treball desagradable però necessari com el treball a la fàbrica". Els motius per a consumir "sexe comercial" són la manca de necessitat d'establir un lligam afectiu amb la persona i l'oportunitat de dominar les dones. La majoria dels entrevistats (93%) està d'acord amb la racionalització que les dones tenen "dret" a vendre sexe transformant la misèria de la prostitució en "un dret humà de les prostitutes". En la vida real, continua l'estudi, "està clar que les dones que es prostitueixen prefereixen clarament el "dret" d'escapar de la prostitució". L'estudi demostra com les actituds dels puteros a Escòcia està dins d'un continuum d'una misogínia mitjana a una forta: "les actituds cap a les dones estan associades amb comportaments sexuals coercitius no solament contra les dones prostituïdes sinó contra altres dones en les seves vides". Un terç dels entrevistats usen freqüentment mites sobre la violació com per exemple "quan una dona diu que no en realitat vol dir que sí". Un 34% pensa que la violació és deguda a una manca de control sexual per part dels homes.

La prostitució és una qüestió lligada a la sexualitat masculina fins al punt que les anàlisis dels ambients homosexuals demostren també una desigualtat persistent de costums i usos sexuals: la pràctica prostitucional és absent o molt estranya entre les lesbianes mentre que està més normalitzada entre els gays. Per què?

L'exemple suec: la Llei per la pau de les dones (1998)¹²

Suècia ha optat des de fa alguns anys per a la penalització del client. La llei *Kvinnofrid*, de la « Pau de les dones », va crear un conjunt de mesures "per a lluitar contra la violència envers les dones, la prostitució i l'assetjament sexual en la vida professional". En aquest context de lluita contra la violència masculista es va adoptar l'1 de gener de 1999 una modificació del codi penal relativa a la prostitució que permet penalitzar els "compradors de serveis sexuals". Aquesta penalització va acompanyada d'una campanya amb programes de sensibilització. Segons un sondeig, el 86% de la població sueca recolza la llei, així com els grups de dones que han treballat en la prostitució que afirmen que la llei ha tingut un efecte dissuasiu cap als homes que

¹² Aquest punt està desenvolupat essencialment a partir de "Il faut étudier l'expérience de la Suède, non seulement celle des Pays-Bas et de l'Australie". De Richard Poulin (2005). Autor de *La mondialisation des industries du sexe* (Ottawa, L'Interligne, 2004).

utilitzen les dones en els bordells o les agències d'escorts¹³. Hi ha qui pensa que prostitució de luxe no és gens problemàtica. Només cal fer un cop d'ull a qualsevol pàgina que ofereix aquest servei “d'acompanyants” per a alts executius (per exemple els descriptius dels vídeos de la pàgina Eros Guia, <http://www.videosguia.com>). En cito un parell per a il·lustrar:

“Esta escultural travesti brasileña, le hace la mamada más larga de la historia a su primo recién llegado del pueblo, él aprende muy rápido y le hace lo mismo y ya de paso se la folla hasta reventarle en culo”.

“Este es un auténtico vicio de mujer, tiene carita de ángel y cuerpo de niña, pero vais a flipar cuando la veáis comiéndole la polla a un tío mientras otro se la folla, después cuando ya tiene el coño y el culo bien dilatados se la follan los dos a la vez, la niña gime como una perra y como pide más, los dos machos se corren en su boca de guarrilla”.

La penalització de l'assassinat, de la violació, de la violència de gènere en la parella o de l'assetjament sexual no han fet desaparèixer les diferents formes de violències. Evidentment la llei sueca no ha eliminat la prostitució però és el sol país que ha vist la prostitució disminuir i frenar la trata. Així mateix, el parlament noruec va aprovar també l'any passat (novembre 2008) una llei semblant a la sueca, penalitzant els puteros, llei que està en vigor des de gener de 2009. Les campanyes de prevenció de la prostitució volen promoure actituds cap a la prostitució que creïn un tabú cultural cap als homes que compren sexe i un respecte cap als homes que decideixen no fer-ho. Per què no hauria de ser aquest el camí a seguir en el nostre país?

IV. CONCLUSIONS: ELS ATACS CONTRA LA “VICTIMITZACIÓ”...

Últimament les paraules trampa de **victimització**, **victimisme**, **“feminisme victimista”** estan ben de moda (postura típica de l'antifeminisme descarat dels mitjans però també de certs grups dits d'esquerres) i caldria fer-ne una anàlisi molt més acurada del què bonament podem fer aquí, però sols assenyalar que¹⁴ el mot “victimització” apareix als EUA per a designar un grup de persones que actuant col·lectivament, i bàsicament a través de la via jurídica, intenten fer reconèixer un perjudici comú per part de la societat del qual han estat víctimes i reclamen una reparació”. La noció va passar de la psiquiatria a la psicologia i finalment a les ciències socials (i les conegudes “enquestes de victimització”). I finalment ha aparegut un altra accepció del terme: victimització seria “l'ús estratègic i manipulador de l'estatut de víctima, estatut que és llavors reivindicat indegudament”. Com que les víctimes són avui en dia reconegudes, atrauen simpatia i compassió i sobretot obtenen drets degut al seu estatut de víctima, a vegades de les

¹³ Hi ha qui pensa que la prostitució de luxe no és gens problemàtica. Només cal fer un cop d'ull a qualsevol pàgina que ofereix aquest servei “d'acompanyants” per a alts executius: veure www.easysexbcn.com “Easy sex. Low cost, High pleasure. Nuevo local, precios de crisis”.

¹⁴ A partir de Christophe Gaudier (2005). A la pàgina web de “Les mots sont importants”.

acusa d'aquesta manipulació d'una situació falsa. El moviment feminista ha estat el primer a confrontar-se amb aquesta acusació. Com diu l'autor citat respecte un altre front de lluita i de reconeixement de patir una injustícia (el racisme) “nosaltres no pretenem ser víctimes, ho som, i perquè ho som i tenim consciència d'això rebutgem de complaure'ns en aquesta situació. Dir-se víctima no vol dir lamentar-se a un mateix sinó trobar les maneres de transformar el seu destí”.

Com lluitar per la igualtat entre home i dones tot mantenint la prostitució? Podem imaginar un món on es pugui comprar a una persona que consideres la teva igual?

“No resignifica qui vol sinó qui pot” (Amelia Valcárcel): l'estigma és necessari pel manteniment de la prostitució, no serem les dones ni menys les dones que es prostitueixen les que eliminem l'estigmatització.

V. REFERÈNCIES

(Sense autor) *“Approche politique de la prostitution. La prostitution entre contrat social et contrat commercial”* Ponència presentada a la Universitat de Paris 8, col·loqui organitzat pel grup de recerca Gers/CNRS.

Baptie, Trisha (2009) *“Travailleuse du sexe?” Connais pas!*. Disponible a <http://sisyphe.org/spip.php?article3289>

Chapkis, Wendy (2000) *“Power and Control in the Commercial Sex Trade”* en "Sex For Sale", Weitzer, Routledge.

Chapman, Clare (2005) *“Le “libre choix” en Allemagne: accepter de se prostituer ou perdre son allocation chômage?”*. Disponible a <http://sisyphe.org/spip.php?article1571>.

Gaudier, Christophe (2005) *“À quoi sert la “victimisation”? Quelques éclaircissements sur un concept piégé”*. Disponible a <http://lmsi.net/spip.php?article442>.

Gimeno, Beatriz (2008) *La prostitución: aportaciones para un debate abierto*. Revista transversales. Disponible a <http://www.ciudaddemujeres.com>

Macleod, Jan; Farley, Melissa, Anderson, Lynn i Golding, Jacqueline (2008). *Challenging Men's Demand for Prostitution in Scotland. A research report base don interviews with 110 Men Who bought Women in Prostitution*. Women's Support Project.

Mestre, Ruth i López Precioso, Magdalena (2008) *Trabajo sexual. Reconocer derechos*. La Burbuja: Valencia.

Poulin, Richard (2006) *Abolir la prostitution*. Montréal: Sisyphe.

Romito, Patrizia (2006) *Un Silencio ensordecedor. La violencia masculina ocultada contra mujeres y niños*. Ed. Montesinos: Barcelona.

Ziga, Itziar (2009) *Devenir perra*. Barcelona: Melusina.

Campanya de l'Ajuntament de Sevilla (2009)